

УДК 792.028.3

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/98-1-14>

Ганна ГРИНЧАК,

orcid.org/0000-0002-8607-0274

заслужена артистка України,

доцент кафедри акторської майстерності та режисури драми та кафедри сценічної мови
Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого
(Київ, Україна) *anna_grinchak@ukr.net*

Кирило КАШЛІКОВ,

orcid.org/0009-0000-7160-1047

народний артист України,

старший викладач кафедри акторської майстерності та режисури драми
Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого
(Київ, Україна) *k.kashlikov@knutkt.edu.ua*

Леся ОСТРОВСЬКА,

orcid.org/0009-0005-9682-5465

старша викладачка кафедри акторської майстерності та режисури драми
Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого
(Київ, Україна) *l.ostrovska@knutkt.edu.ua*

ПРО ЩО ГОВОРИТЬ ТИША? ПАУЗА ЯК ПОТУЖНИЙ ЕЛЕМЕНТ АКТОРСЬКОЇ ВИРАЗНОСТІ

Мета статті – зосередитися на проблемі паузації в театральній акторській партитурі та з'ясувати значущість формування вміння «тримати тишу». Методологія дослідження базується на елементах структурно-аналітичного, феноменологічного, описового та психофізіологічного методів, що дозволяють осмислити паузу як складову темпо-ритмічної організації сценічної дії та засіб акторської виразності. Наукова новизна полягає у тому, що пауза в акторській партитурі вперше розглядається як самостійний семантичний і формотворчий елемент сценічного процесу й акторської гри. В результаті дослідження визначено сутність паузи як ключового елемента акторської партитури та з'ясовано її роль і місце у темпо-ритмічній організації сценічної дії. Визначено, що пауза у сучасному театрі функціонує не лише як технічний прийом, а і як самостійний семантичний простір, у якому відбувається внутрішня дія та психологічна трансформація актора. Проаналізовано взаємозв'язок паузи з ритмом, темпом, інтонацією та психофізичними процесами актора, зокрема диханням, що визначає природність і виразність сценічного мовлення. Окреслено основні типи пауз та їхню функціональну роль у драматургії. Доведено, що усвідомлене володіння паузою забезпечує глибину сценічного образу, активізує увагу глядача та сприяє виникненню повноцінної сценічної комунікації. Висновки – пауза виступає важливим формотворчим чинником акторського мистецтва, що визначає ритмічну цілісність вистави та відкриває простір для внутрішнього життя персонажа. Опанування навичкою «тримати паузу» є необхідною складовою професійної підготовки актора, оскільки вона забезпечує органічність сценічного існування, здатність до глибокого психологічного переживання та ефективну взаємодію з глядачем. У сучасному театрі саме свідоме використання паузи як засобу художньої виразності створює передумови для формування багатовимірного сценічного висловлювання та подальших пошуків у сфері акторської майстерності.

Ключові слова: *пауза, акторська майстерність, сценічна дія, внутрішня дія, сценічна мова, інтонація, театральне мистецтво.*

Hanna HRYNCHAK,
 orcid.org/0000-0002-8607-0274
 Honoured Artist of Ukraine,
 Associate Professor at the Acting and Drama Directing Department and of the Department of Stage Speech
 I.K. Karpenko-Karyi Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television
 (Kyiv, Ukraine) anna_grinchak@ukr.net

Kyrylo KASHLIKOV,
 orcid.org/0009-0000-7160-1047
 People's Artist of Ukraine,
 Senior Lecturer at the Acting and Drama Directing Department
 I.K. Karpenko-Karyi Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television
 (Kyiv, Ukraine) k.kashlikov@knutkt.edu.ua

Lesia OSTROVSKA,
 orcid.org/0009-0005-9682-5465
 Senior Lecturer at the Acting and Drama Directing Department
 I.K. Karpenko-Karyi Kyiv National University of Theatre, Cinema and Television
 (Kyiv, Ukraine) l.ostrovska@knutkt.edu.ua

WHAT DOES SILENCE SAY? PAUSE AS A POWERFUL ELEMENT OF ACTING EXPRESSIVENESS

The purpose of the article is to focus on the problem of pausing in theatrical actor's score and to clarify the significance of forming the ability to «keep quiet». The research methodology is based on elements of structural-analytical, phenomenological, descriptive and psychophysiological methods, which allow us to comprehend the pause as a component of the tempo-rhythmic organization of stage action and a means of actor's expressiveness. The scientific novelty lies in the fact that the pause in the actor's score is considered for the first time as an independent semantic and form-forming element of the stage process and actor's play. Research results. The essence of the pause as a key element of the actor's score is determined and its role and place in the tempo-rhythmic organization of stage action is clarified. It is determined that the pause in modern theater functions not only as a technical technique, but also as an independent semantic space in which the actor's internal action and psychological transformation take place. The relationship between the pause and the rhythm, tempo, intonation and psychophysical processes of the actor, in particular breathing, which determines the naturalness and expressiveness of stage speech, is analyzed. The main types of pauses and their functional role in dramaturgy are outlined. It is proven that the conscious mastery of the pause provides the depth of the stage image, activates the attention of the viewer and contributes to the emergence of full-fledged stage communication. Conclusions. The pause is an important formative factor of the acting art, which determines the rhythmic integrity of the performance and opens up space for the inner life of the character. Mastering the skill of «holding a pause» is a necessary component of the professional training of an actor, since it ensures the organicity of stage existence, the ability to deep psychological experience and effective interaction with the viewer. In modern theater, it is the conscious use of the pause as a means of artistic expressiveness that creates the prerequisites for the formation of multidimensional stage expression and further searches in the field of acting.

Key words: pause, acting skills, stage action, actor's score, internal action, intonation, theatrical art.

Постановка проблеми. У сучасному театральному мистецтві простежується чітка тенденція до інтенсифікації сценічної дії, що супроводжується збагаченням вистав різноманітними засобами виразності – вербальними, пластичними та аудіовізуальними. У цьому контексті пауза як елемент акторської виразності дедалі частіше втрачає свою функціональність й зводиться до формального складника сценічної структури. Тиша як важливий художній прийом в акторській грі не отримує належного теоретичного чи практичного осмислення.

Така тенденція тісно корелює з особливостями професійної підготовки акторів. Освітні програми

сьогодні спрямовані здебільшого на розвиток мовленнєвих компетентностей, роботу з драматургічним текстом, монологічні й діалогічні форми виразності. Натомість формування навичок сценічної гри з паузами, зокрема здатності тримати тишу, не набуває системного характеру. У результаті відсутність розроблених методик щодо оволодіння мистецтвом тримати паузу у дійовій поведінці обмежує його виразні можливості на сцені та звужує палітру створення смислової та емоційної багатшаровості сценічного процесу.

Таким чином, театральна практика демонструє певну суперечність: попри усталене у теорії

акторського мистецтва розуміння паузи як важливого засобу виразності, її роль на сучасній сцені виявляється заниженою й нерідко недооціненою. Це детермінує потрібність наукового осмислення сутності паузи в акторському мистецтві, уточнення її функцій та визначення місця у сучасному театральному та освітньому контекстах.

Аналіз досліджень. Феномен мовчання сьогодні вивчають й широко використовують у ритміці, музиці, хореографії та багатьох інших галузях. Дослідження явища пауз сягає корінням у 1950-ті роки, коли зарубіжні науковці Х. Маклей та Ч. Осгуд розробили класичну класифікацію мовленнєвих хезитацій (пауз хезитації, коливань) під час спонтанного мовлення, досліджуючи психолінгвістичні аспекти мови. Вони пов'язували паузи з мисленням і структурою мовлення та вивчали, як пауза відображає процес формування думки. У своїй праці «Hesitation Phenomena in Spontaneous English Speech» («Явища вагання в спонтанному англійському мовленні») дослідники доводили, що паузи – «це не випадковість, а частина планування мовлення і пов'язували моменти тиші з когнітивним навантаженням (що складніше думати – то більше пауз)» (MacLay, & Osgood, 1959: 19–44).

Британська психологиня австрійського походження Ф. Голдман-Ейслер вивчала паузи з психолінгвістичної точки зору та показала, що існує зв'язок між «паузою та лексичним вибором». Вона з'ясувала, що тривалість і частота пауз залежать від складності висловлювання та процесу планування мовлення (Goldman-Eisler, 1958: 96–106).

Проблема тиші як елемента акторської виразності не є новою, однак її осмислення у сучасних дослідженнях має фрагментарний характер. Феномен паузи й тиші розглядається здебільшого в контексті загальної природи сценічної дії, а також в контексті взаємовідносин актора з партнерами по сценічному майданчику, акторів і сценічного простору. Однією з ключових праць, що окреслює це питання, є книга Пітера Брука «The Empty Space». У ній автор пропонує концепцію «порожнього простору» як фундаментального принципу театральності мистецтва, підкреслюючи важливість звільнення сцени від зайвих елементів і акцентуючи увагу на ролі тиші як передумови автентичної сценічної присутності. За словами Брука, «театр можна визначити як мінімальну взаємодію <...> між акторами і глядачами, де «незаповненість» простору виступає каталізатором для створення нових смислів» (Brook, 1990: 182).

Подальше тлумачення ідей щодо невербальної виразності акторів знайшло відображення у пра-

цях видатного діяча польської і світової театральної культури, режисера Єжи Гротовського та італійського режисера й теоретика Еудженіо Барби. Зосереджуючись у межах концепції «бідного театру» Гротовський наголошує на важливості внутрішньої дії та високої сконцентрованості актора, при цьому мовчання, на його думку, виконує функцію інтенсивного засобу вираження присутності. Еудженіо Барба, у свою чергу, у дослідженнях з театральної антропології досліджує «передвиразний» вимір акторської поведінки. Пауза в його розумінні виступає як енергетичний перехід, що продукує драматичну напругу. Обидві концепції дещо зсовують акценти з текстових елементів драми на тілесне та психофізичне структурування сценічної взаємодії, де тиша набуває активної семантичної ваги (Левченко, 2012: 289).

Значну увагу в сучасних студіях привертають також питання ритмічної структури сценічного часу. Зокрема, в книзі Енн Богарт та Тіни Ландау «The Viewpoints Book» пауза осмислюється через призму категорій часу і простору. Авторка визначає поняття «stillness» (нерухомість) як самостійний акторський стан, який поступово розкриває власну динаміку та здатний безпосередньо впливати на сприйняття глядачем. Натомість у театральній концепції Бертольта Брехта пауза трактується як засіб переривчастості дії, який створює ефект відчуження та стимулює глядацьке аналітичне мислення (Пукас, 2024: 86).

Щодо українського мистецтвознавства, то в ньому проблема паузи й тиші поки що залишається недостатньо опрацьованою. Окремі аспекти цього питання розглядаються в дослідженнях режисури та сценічної мови. У творчій спадщині Леся Курбаса значущість паузи інтегрується в аналіз ритмічної організації вистави, де вона виступає структурним компонентом сценічної дії (Левченко, 2012: 289). У сучасних студіях науковиць Олени Клековкіної, Наталії Корнієнко та Ганни Веселовської, аналізуються трансформації театральності мови. Зокрема, увага приділяється зростаючій ролі невербальних засобів виразності.

На засобах мовленнєвої характерності акцентує свою увагу дослідниця О. Винар. На її думку, «складові мовної характерності можуть виступати як: виражальні засоби, що розкривають важливі грані характеру персонажа; необхідна форма виявлення внутрішнього змісту сценічного образу; важливий елемент психофізичної структури ролі; художній прийом, що посилює виражальні можливості сценічного слова, а відтак сприяє формуванню мовних знакових засобів вираження художніх сенсів вистави» (Винар, 2021: 311).

Разом з тим проблема паузи як окремого об'єкта наукового аналізу залишається малодослідженою, що підкреслює актуальність подальших теоретичних пошуків у цій сфері.

Мета статті – проаналізувати проблему паузи в театральній акторській партитурі та з'ясувати ступінь важливості набуття майстерності «тримати паузу» ще під час здобуття вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Музично-сценічні основи акторської гри в сучасному театрі формуються на перетині мистецтвознавства, музикознавства та психології творчості, що надає їм складного та багатовимірного характеру. У цих межах сценічна дія розуміється як цілісний темпоритмічний процес, де акторська гра сприймається не як сукупність окремих виразних прийомів, а як єдина художня структура, організована в часі та просторі. Ритм відіграє вирішальну роль у цій організації, функціонуючи як фундаментальна категорія сценічного мислення та ключовий структурний принцип театрального процесу.

Сценічна дія розгортається в часі і просторі, вона дозволяє акторові втілити сценічний образ, розкрити мету персонажа, його внутрішній світ і передати ідейний зміст твору. Сценічна дія – це здатність актора бачити, чути, рухатися, думати і говорити в межах цих обставин, реалізуючи образ. Вона синтезує рух, увагу, емоції, мовлення та акторську техніку, стаючи основним носієм акторської гри, де думки, почуття, уява та фізична поведінка зливаються в єдине ціле (Гончаренко, 2021: 285).

У цьому контексті ритм у театральному мистецтві не можна пережовувати чергування рухів або темпу мовлення. Він діє як внутрішній закон сценічного існування, формуючи взаємозв'язок між дією та бездіяльністю, напругою та розслабленням, рухом та паузами.

Темп, ритмічні акценти та паузи відіграють вирішальну роль у формуванні драматургії ролі. У сучасному театрі пауза перестає бути лише технічним прийомом. Вона набуває самостійного семантичного значення, виступаючи простором для внутрішньої дії, психологічної напруги або перетворення персонажа. За допомогою паузи актор може перенести зовнішню дію на внутрішній рівень, розкриваючи підтекст і багатогранну складність сценічного вираження. У цьому сенсі гра актора організована аналогічно музичній фразі, де кожен елемент несе певну структурну, ритмічну та семантичну вагу.

На сцені актори спілкуються з глядачами різними засобами – жестами, мімікою, діалогом (Ковальчук, 2019: 282). Але вони також не мають

забувати про цінність мовчання, адже вчасна пауза може передати стільки ж інформації, скільки й усна репліка, а іноді й більше.

Інтонаційний аспект сценічної мови становить одну з фундаментальних складових музично-драматичної організації акторської гри. Голос актора розглядається не лише як носій текстової інформації. Він виступає як складний акустичний інструмент, здатний до багаторівневих тембральних, динамічних та артикуляційних перетворень. Під час вистави слово втрачає свій суто вербальний характер і набуває властивостей звукової матерії, розгортаючись у часі за принципами інтонаційної логіки.

В акторському мистецтві пауза – це один із основних засобів художньої виразності (Клековкін, 2012: 27). Саме вміле та вчасне використання пауз дозволяє актору досягти потрібної темпоритмічної дії вистави. Метазнак паузи, більш характерний для драматичного тексту, позначає переривання у звучанні та артикуляції, зупинку в потоці мовлення. Відтак паузи в драматичних текстах – це пропуски, які цілеспрямовано розділяють групи слів за допомогою відрізків мовчання.

У драматургії виділяють хезитативні паузи (зумовлені міркуванням, пошуком потрібного слова для передачі невпевненості героїв), емфатичні (дозволяють підкреслювати головні моменти) та емоційні (передають настрій акторів, розкривають характер гри й персонажів) (Светлова, 2010: 110–112)

Чимало театральних практиків зазначають, що коли людина повністю занурюється в обставини сцени та образ персонажа, необхідний ритм виникає природно. Це дійсно так. Однак ритм та супутні йому паузи, що виникають мимовільно, зазвичай не передають ритми реальності з достатньою чіткістю та тонкістю. Вони залишаються випадковими, хаотичними та розмитими і не підносять сценічну подію до архетипного рівня, де кожен глядач переживає її особисто. Неточні ритмічні рішення у грі актора спотворюють задуми автора та режисера, надаючи другорядним сценам надмірного значення, а головним – нібито тривіального, тим самим заплутуючи сюжетну лінію та створюючи неоднозначність у розповіді режисера.

Різноманітність ритмічних патернів оживляє виставу. Ритмічна повнота завжди виражається через темп: повільний ритм може призвести до повної зупинки зовнішньої дії, створюючи паузу, в якій те, що не можна висловити словами чи показати, переживається і «резонує». Однак пауза може виникати не лише як завершення повільного ритму, а й як початок дії – передчуття чогось важливого й епічного (Пукас, 2024: 86).

Особливої значущості пауза набуває під час зміни ритму, коли емоційна напруга, що досягає неабияких висот, вимагає певної розслабленості, тиші, відпочинку, що передуватиме новим емоційним сплеском. Зазвичай у сценічному образі актора такої тиші буває багато в кульмінації і близько до неї. Вона завжди повинна бути наповнена внутрішньою дією, навіть при зовнішній статичності, насичена переживаннями та зміною ставлення, як емоційного, так і інтелектуального.

У науковому дискурсі розрізняють текстові або пластичні паузи, що можуть підтримуватися постановочними ефектами: музикою, світлом, динамічною перестановкою декорацій тощо, що ще більше посилює емоційну напругу сцени. Відтак пауза виконує кілька важливих функцій:

– по-перше, вона приваблює і утримує увагу аудиторії;

– по-друге, у паузі відбувається так звана «постановка на публіці», тобто остаточно встановлюються відносини між актром і публікою (Гончаренко, 2021:143).

Пауза має свій внутрішній ритм, що залежить від обставин, які її спричинили. Вона відображає індивідуальну творчу ініціативу актора та його світогляд, тому дві паузи ніколи не можуть бути однаковими. Якщо пауза виникає штучно, без психологічної наповненості події, вона просто зупинкою, порожнечою і порушує ритм сцени, хоча й так позначає зміну в дії.

Ритм, що перемежується з паузами, можна розуміти як регулярне повторення вимірюваних, сприйнятливих одиниць, притаманних усім живим організмам і природним явищам. Основою ритмічної організації людської мови є природний, первинний ритм людського тіла: серцева діяльність, кровообіг і, насамперед, дихання. Ритм дихання (вдих – пауза – видих – пауза) безпосередньо залежить як від зовнішніх фізичних навантажень, так і від інтенсивності внутрішніх психологічних переживань (Ковальчук, 2019: 272).

Інтуїтивно відчуваючи думку, яку необхідно висловити, людина вдихає стільки повітря, скільки потрібно для побудови повної змістовної фрази. Після цього настає так звана «люфт-пауза», необхідна для підготовки до наступного короткого, завершеного висловлювання. Пауза перед вдихом налаштовує тіло на природне вираження, зосереджуючи увагу на об'єкті висловлювання та пов'язаному з ним психологічному матеріалі. Після вдиху пауза використовується, свідомо чи несвідомо, для вибору засобів вираження та прийомів, що впливають на партнера по сцені.

Сценічна експресія може передаватися різними засобами: *голосовими* (інтонація, артикуляція, слова), *пластичними* (жести, постава, міміка) та *перцептивними* (погляд і психологічний вплив у мовчанні). Фактичне висловлювання відбувається під час видиху. Наприкінці видиху зазвичай відбувається фізіологічне уповільнення – своєрідна «фермата», що готує перехід від передачі думок, почуттів та образів партнеру по сцені або глядача для відповідної реакції (емоційної, інтелектуальної чи практичної) (Левченко, 2012: 272).

Пауза, повна зупинка після видиху, дозволяє акторові сприйняти реакцію партнера або глядача та інтерпретувати її значення. Цей процес відбувається мовчки через весь організм, формуючи нове ставлення та готуючи наступну дію, яка вимагає нової ритмічної фігури для вираження. У структурі сценічної комунікації виправдано виділяти невербальний компонент як окремий шар, а в ньому – глибший, довербальний рівень.

В акторській грі завжди існує шар невимовного, де те, що не видно і не чути, сприймається глядачами. Цей шар відкриває глядачеві істину сценічного існування та автентичність буття актора, що особливо помітно у сценічних паузах (Пукас, 2024: 52), або так званих моментах тиші. У таких моментах гра актора проглядається поза словами і діями, на більш глибокому рівні взаємодії, ніж вербальний чи невербальний, і відіграє важливу роль у процесі акторського сприйняття та накопичення емоційної енергії.

Під час тиші актор може виявляти свій індивідуальний стиль мислення та зробити «звучання» сцени непервершеним. Пауза завжди насичена внутрішньою дією, якій підпорядкована вся психофізика людини. Актор без пауз, без змін ритму та подій стає схожим на людину, що заблукала в лабіринтах власної підсвідомості. Він боїться прийняти ситуацію персонажа і прожити її, тому говорить швидко, щоб не чути себе. Це виявляється в слабкій артикуляції, малоактивній міміці й скутих жестах. Він «блукає» всередині себе, поспішає, прагне не зупинятися, оскільки пауза дозволяє зустрітися з власними справжніми почуттями – досвідом, який часто буває болючим і складним.

Натомість професійний актор вмє майстерно керувати своїми психофізичними процесами і має широкий діапазон усвідомлених емоцій. Глядач завжди захоплюється щирістю та правдивістю переданих почуттів. Тому він обов'язково повинен навчитися робити паузи і слухати себе в них.

Ритм сприйняття сцени можна порівняти з ритмом дихання. Якщо глядач «вдихає» те, що відбувається на сцені, то у момент кульмінації він зата-

мовує подих – виникає пауза. Під час «видиху» глядач осмислює побачене і почуте, а перед наступним «вдохом» уявляє та передбачає, що відбуватиметься на сцені далі, занурюючись в акторську гру. Така пауза дає можливість актору й глядачу визначити, до якої думки слід перейти далі, полегшуючи «дихання» при сприйнятті вистави. Вона корисна у всіх аспектах, і її організація та наповнення відносно легкі. У разі відсутності таких пауз глядач «задихнеться», лише вдихаючи і не видихаючи. Інстинкт самозбереження змусить його втратити інтерес до подій на сцені і спрямувати увагу на проблеми власного життя (Светлова, 2010: 110–112).

Якщо режисер буде на сцені лише гарні «картини» (мізансцени), у яких відсутня внутрішня боротьба, виникає своєрідна велика пауза, і глядач, не «вдихаючи» інтенсивного дійства, ризикує занудьгувати. Ритм сцени потребує виразного різноманіття в організації тривалості пауз.

Режисер має відчувати ритм, який відповідає змісту сцени, і визначати, де варто прискорити темп, де сповільнити, а де зробити коротку паузу або зовсім зупинитися, щоб створити чуттєвий образ для глядача. Тож, на нашу думку, паузу як компонент ритму, треба розглядати насамперед як засіб сценічного формоутворення, що впливає на виразність кожного персонажа, сцени та вистави в цілому.

Розподіливши акторські паузи у виставі та продумавши їхнє наповнення, режисер повинен ставитися до них як до можливих, а не обов'язкових. Адже природність актора, логіка його поведінки та оцінка обставин на сцені можуть зробити заплановану паузу невдалою і навіть недоречною.

Окрім пауз, організованих режисером, у акторській грі часто виникають незаплановані, імпровізаційні моменти мовчання. Якщо розглядати їх онтологічний статус, саме в такій тиші у виставу вривається актуальне звучання сьогодення. Актор, проживаючи подію «тут і зараз» на очах у глядача, відкриває для себе та аудиторії нові смисли, і саме так народжуються нові незаплановані паузи. У цьому контексті активну роль відіграє й глядач, привносячи своїм сприйняттям корективи у транслявання зі сцени смислів та образів персонажів. Режисер має бути готовим до виникнення незапланованих пауз. Його завдання у репетиційному процесі – створити умови, за яких тиша в актора народжуватиметься з повного занурення у образ. Той образ, що призводить до сильного емоційного напруження і забезпечує раціональне використання внутрішніх і зовнішніх виражальних засобів у ролі. У цьому й відкривається акторська

майстерність, побудована на вмінні контролювати власні психофізичні процеси, передавати внутрішній стан героїв через паузу та ритм, тонко працювати з увагою глядача і відчувати важливі моменти у сценічному просторі.

Сучасні театральні режисери часто заповнюють паузи різноманітними зовнішніми засобами – музикою, світлом, звуковими ефектами або додатковими діями на сцені. Вони вдаються до таких прийомів через страх порожнечі або прагнення постійної динаміки. Це, як правило, виникає з небажання або недостатньої підготовки до усвідомленої роботи з тишею. Проте така практика, на нашу думку, позбавляє паузу її природної функції – органічної концентрації уваги, психологічного відлуння та можливості глядача «вдихнути» сценічне життя.

Важливо також зазначити, що у сучасному театральному мистецтві актори, які не працюють над внутрішнім змістом ролі, нерідко провокують зворотне явище: пауза мало відображає психологічний і емоційний підтекст сцени, стаючи формальною і порожньою. У таких випадках мова актора звучить сухо, механічно, а рухи та жести втрачають органічність, що робить сценічний образ поверхневим і малопереконливим.

Отже, як бачимо, набуття навички тиші – усвідомленого володіння паузою – є важливим у сучасному акторському мистецтві. Пауза не просто створює темп і ритм сцени, вона відкриває простір для внутрішньої дії, дозволяє акторові проживати думки та емоції персонажа, роблячи образ глибоким і багатовимірним. Тиша на сцені формує внутрішнє напруження та передає глядачеві смислові шари, які не можуть бути виражені словами чи жестами.

Отож, вважаємо, що актор повинен навчитися використовувати паузу як повноцінний інструмент майстерності, здатний наповнювати сцену емоційним змістом, ритмом і сенсом. Освоєння вміння тримати паузу – це не лише технічне завдання, а й формування чутливості, уваги та внутрішньої дисципліни, без якої неможливо показувати справжню сценічну майстерність.

Висновки. Таким чином, можемо констатувати, що паузи є ключовим елементом сценічної дії, оскільки вони сприяють ефективному втіленню художнього образу, надаючи йому правдивості та глибини. Тиша на сцені – це насичений сенсами простір, у якому народжується життя, значення ролі та передається вся глибина образу, який втілює актор.

Пауза виступає органічним продовженням думки та почуттів, дозволяє переживати внутріш-

ній стан персонажів й трансформувати його у відчуття для аудиторії. Вона не лише формує темп і ритм акторської гри, а й відкриває можливість для багатовимірного, психологічного сприйняття різноманітних подій, де кожен момент тиші здатен стати ключем до розуміння характеру, мотивацій та конфліктів героїв вистави.

Сучасний театр часто прагне заповнити паузу зовнішніми засобами, але справжня сила тиші полягає в усвідомленому внутрішньому наповненні, яке народжується з глибокого переживання, концентрації та чутливості актора. Вміння слухати

паузу, жити в ній і давати їй власний голос є однією з найважливіших навичок акторської майстерності. Тільки за таких умов пауза стає засобом виразності, що передає більше, ніж будь-які слова чи рухи.

Тож пауза в акторській грі – це своєрідний міст між внутрішнім світом персонажа та сприйняттям глядача, інструмент, який дозволяє створювати живу, органічну драматургію, що резонує з людською психікою та емоціями. Усвідомлення та опанування сили тиші є необхідною умовою розвитку акторської майстерності та сучасного сценічного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Винар О. Б. Засоби мовної харктерності сценічного образу в контексті декодування знакового простору сучасних вистав. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2021. С. 311-316.
2. Гончаренко В. П. Візуальні та музичні ефекти у виставах. Полтава, 2021: «Арт-простір», 285 с.
3. Ковальчук О. В. Сценографічна практика у просторі ХХ століття: кийвські реалії. ІПСМ НАМ України. Київ, 2019 : «Фенікс», 272 с.
4. Клековкін О. Theatrica: Лексикон. Київ, 2012 : «Фенікс», 800 с.
5. Левченко О. Театр у системі філософської антропології : монографія. Нац. центр театр. мистецтва ім. Леся Курбаса. Київ, 2012 : НЦТМ ім. Леся Курбаса, 289 с.
6. Пукас А. Сценічна дія як художня домінанта акторського мистецтва. Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв навчально-науковий інститут сучасного мистецтва. Київ, 2024. 86 с.
7. Светлова А.І. Паузація в драматичному тексті. Перекладацькі інновації : матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, Суми, 2010 : СумДУ, С.110–112.
8. Brook, P. The Empty Space. London, 1990 : Penguin Books, 192 p.
9. Goldman-Eisler, F. Speech production and the predictability of words in context. The Quarterly Journal of Experimental Psychology, 1958. P. 96–106.
10. Maclay, H., & Osgood, C. E. Hesitation phenomena in spontaneous English speech. Word, 1959. Vol. 15. P. 19–44.

REFERENCES

1. Vynar O. B. (2021) Zasoby movnoi kharakternosti stsenichnoho obrazu v konteksti dekoduvannya znakovoho prostoru suchasnykh vystav. [Means of linguistic character of the stage image in the context of decoding the symbolic space of modern performances.] Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv. Kyiv, P. 311-316 [in Ukrainian].
2. Honcharenko V. P. (2021). Vizualni ta muzychni efekty u vystavakh.[Visual and musical effects in performances.] Poltava: «Art-prostir», P. 285 [in Ukrainian].
3. Kovalchuk O. V. (2019). Stsenohrafichna praktyka u prostori XX stolittia: kyivski realii. [Scenographic practice in the space of the 20th century: Kyiv realities]. IPSM NAM Ukrainy. Kyiv: «Feniks», P. 272 [in Ukrainian].
4. Klekovkin O. (2012). Theatrica: Leksykon [Theatrica: Lexicon]. Kyiv: «Feniks», P. 800 [in Ukrainian].
5. Levchenko O. (2012). Teatr u systemi filosofskoi antropologii.[Philosophical anthropology translation]. Monohrafiia. Nats. tsentr teatr. mystetstva im. Lesia Kurbasa. Kyiv: NTsTM im. Lesia Kurbasa, P. 289 [in Ukrainian].
6. Pukas A. (2024). Stsenichna diia yak khudozhnia dominanta aktorskoho mystetstva. [Stage action as the artistic dominant of acting]. Natsionalna akademiia kerivnykh kadriv kultury i mystetstv navchalno-naukovyi instytut suchasnoho mystetstva. Kyiv, P. 86 [in Ukrainian].
7. Svetlova A. I. (2010). Pauzatsiia v dramatychnomu teksti. [Pause in a dramatic text]. Perekladatski innovatsii: materialy vseukrainskoi studentskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Sumy: SumDU, P. 110–112 [in Ukrainian].
8. Brook, P. (1990). The Empty Space. London : Penguin Books, P. 192
9. Goldman-Eisler, F. (1958). Speech production and the predictability of words in context. The Quarterly Journal of Experimental Psychology, 96–106
10. Maclay, H., & Osgood, C. E. (1959). Hesitation phenomena in spontaneous English speech , Word. Vol. 15. P. 19–44

Дата першого надходження статті до видання: 06.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

